

NOVÉ ARCHEOLOGICKÉ POZNATKY Z TŘEBOVLE, OKR. KOLÍN

Daniel Dvořáček

1. ÚVOD

V letech 2013 a 2014 probíhala v Třebovli, okr. Kolín (*obr. 1*), výstavba kanalizace odpadních vod. Při archeologických dohledech doprovázejících stavbu byly zjištěny nové archeologické situace,¹ o nichž byly zatím podány pouze předběžné zprávy (*Beneš 2014; týž 2015*). Podrobnější vyhodnocení výzkumu obsahuje předkládaný článek, který je doplněn o přehled dosud známého vývoje osídlení katastru od pravěku až do vzniku vrcholně středověké vsi Třebovle.

2. PŘÍRODNÍ PODMÍNKY V TŘEBOVLI A OKOLÍ

Třebovle spadá do Kouřimské plošiny, která je součástí Středočeské tabule. Kouřimská plošina vznikla na spodnoturonských slínovcích, písčitéch slínovcích a jílovcích zakrývajících svory, svorové ruly, ortoruly a amfibolity (*Demek 1987, 287–288*). Obec leží v nadmořské výšce kolem 250 m. Výraznou dominantou v krajině je Lipský hřbet s 366 metry vysokou Lipskou horou. Půdním typem tu je hnědozem a místy degradovaná černozem (*Tomášek 2003*). Na katastrálním území obce je patrný rozdíl kvalitnější orné půdy v severní části oproti jižní, kde se krajina pozvolna zvedá od nížinatého Polabí ke kopcovitějšímu Posázaví. Geologické podloží je tvořeno sprašemi a písčitohlinitými sedimenty (*Kodym a kol. 1989*).

Přibližně 1,5 km od Třebovle protéká říčka Výrovka, místně známá i jako Kouřimka. Na východním okraji obce je pramenná pánev, z níž vytéká bezejmenný potok, který se asi po kilometru vlévá do Výrovky. Původní vegetaci tu vytvářely dubohabrové háje, acidofilní doubravy a v blízkosti vodních toků také luhy a olšiny (*Mikyška 1972*). V dnešní době je zdejší krajina intenzivně zemědělsky využívána. Z hlediska klimatologie jde o mírně teplou oblast, mírně suchou s převážně s mírnou zimou. Průměrná roční teplota vzduchu je kolem 8–9 °C, průměrný roční úhrn srážek činí 550–600 mm a průměrný sezónní počet dní se sněžením nepřesahuje 50 dnů (*Tolasz 2007*). Popisované území je příhodné pro osídlení, což dokládají nálezy prakticky z celého období zemědělského pravěku.

3. PŘEHLED DOSAVADNÍHO VÝVOJE OSÍDLENÍ KATASTRU TŘEBOVLE

Z katastru obce jsou známy nálezy sídlištního a pohřebního charakteru z celého období zemědělského pravěku, počínaje kulturou s lineární keramikou.² Většina poznatků byla učiněna koncem 19. a v první polovině 20. století, kdy bohužel nebyla vedena pro současné bádání patřičná dokumentace. Současné archeologické dohledy v obci přinášejí spíše negativní výsledky, to však neplatí pro záchranné výzkumy z let 2013 a 2014.

Obr. 1. Třebovle, okr. Kolín.
Poloha lokality na mapě Čech

1 Archeologické dohledy prováděl Mgr. Zdeněk Beneš.

2 Nejstarším, blíže ovšem nelokalizovaným archeologickým nálezem z Třebovle je neolitický sekeromlat odevzdaný do sbírek Národního muzea v roce 1865 (*Sklenář 2011, 341*)

Obr. 2. Třebovle, okr. Kolín. Plán stavby kanalizace s vyznačenými nově zjištěnými archeologickými situacemi (1 – obj. 1–5/2013; 2 – obj. 1–2/2014; 3 – nálezy z rýhy u kostela, 2014; 4 – situace před čp. 16, 2014) a přibližnými polohami starších, z literatury známých archeologických nálezů (5 – poloha Mršník; 6 – Sázavský dvůr; 7 – za dvorem; 8 – bývalé zahrady p. Stejskala a p. Kříže; 9 – za bývalým dvorem v rýze u silnice Třebovle–Klášteřínské Skalice, 10 – za hostincem)

Neolit

Kultura s lineární keramikou: Sídlištní nálezy z „Mršníku“ (obr. 2:5) a od Sázavského dvora (obr. 2:6; Dvořák 1936, 149).

Kultura s vypíchanou keramikou: Z týchž míst jako nálezy kultury s lineární keramikou (Dvořák 1936, 149).

Eneolit

Kultura jordanovská: Sídlištní jámy jsou známy z polohy „Mršník“ (obr. 2:5) a z bývalého panského pole (Dvořák 1936, 149).

Kultura zvoncovitých pohárů: Kostrové hroby byly nalezeny v bývalé zahradní restauraci p. Homolky (Dvořák 1936, 149).

Doba bronzová

Kultura únětická: Z poloh za dvorem (obr. 2:7) a „Na trubce“ jsou známy kostrové hroby, sídlištní jámy a kamenné nástroje (Dvořák 1936, 149).

Kultura mohylová: Za bývalým knížecím dvorem v rýze u silnice Třebovle–Klášteřínské Skalice (obr. 2:9) byla objevena zahloubená chata s keramikou a mazanicí z doby bronzové, patřící snad do mohylové kultury (Sedláček 1986).

Kultura lužická: U Hlaváčovy Lhoty a „Na Boučku“ byly zaznamenány sídlištní nálezy. Za hostincem (obr. 2:10) byl objeven žárový hrob (Dvořák 1936, 149). U samoty Kubšovka jižně od kolínské silnice ve výkopu pro optický kabel bylo zjištěno 14 objektů, z nichž 11 nebylo možno datovat a ve třech případech šlo o lužické sídlištní objekty (Tvrđík 2000).

Kultura knovízská: Sídlištní nálezy byly zaznamenány na zahradách p. Stejskala a p. Kříže (obr. 2:8) a za bývalým knížecím dvorem (obr. 2:7). U dvora a „U ořechu“ byly ojediněle nalezeny bronzové předměty (Dvořák 1936, 149). Od Sázavského dvora (obr. 2:6) pochází zlomek hrdla amfory (Bouzek 1967–69, 36).

Střední nebo mladší doba bronzová: Nálezy zlomků keramiky z doby bronzové (pravděpodobně střední nebo mladší) na poli v trati „Velký kus“ do asi 200 m západně od silnice Chotouň–Třebovle, nález v šíři 100 m na mírném návršíčku severně od občasně strouhy (Vávra 1987).

Doba halštatská

V poloze „Mršník“ (obr. 2:5) na mírném svahu orientovaném k jihu zaznamenal F. Dvořák birituální pohřebiště s nejméně pěti hroby. Ty obsahovaly keramiku, náramky, jehlice, udidla, knoflíky a jiné drobnosti (Koutecký 2014, 222–226). V druhé polovině 20. století došlo k zastavení lokality areálem JZD.

V bývalé pískovně (parc. č. 92/2) u Klášterní Skalice byl roku 1970 zjištěn objekt (patrně polozemnice) bylanské kultury. V jihovýchodním rohu ležela skrčená lidská kostra bez lebky a v severní části byly „rozházené“ lidské kosti se dvěma lebkami. Zřejmě se jedná o nerituální pohřby v sídlištních jamách (Koutecký 2014, 227). Další nálezy ze sídlišť (keramické zlomky, bronzová jehlice) získané J. Waňkem jsou uloženy v Národním muzeu (Koutecký 2014, 227).

Doba římská a stěhování národů

Z katastru obce jsou známy nálezy minimálně ze dvou žárových hrobů, které byly objeveny na počátku 20. století (Motyková 1963, 61).

Za Sázavskou zahradou (obr. 2:6) byl nalezen kostrový hrob s hrncem s kuželovitým hrdlem. Hrob je zařazen do vinařického stupně doby stěhování národů (Svoboda 1965, 276, tab. XVII:2; Droberjar 2002, 342).

Raný středověk

U cesty k „Mršníku“ (obr. 2:5) a na poli „U ořechu“ byly zaznamenány sídlištní nálezy (Dvořák 1936, 149). Raně středověká keramika byla nalezena i na poli v poloze „Šestera“ – asi do 500 m západně od silnice Chotouň–Třebovle severně od strouhy na mírné terénní vlně (Vávra 1987). Raně středověká pohřebiště jsou zmiňována na panském poli směrem k Lipanům, kde byly kostrové hroby s esovitými záušnicemi (Píč 1909, 348), za Sázavskou zahradou (obr. 2:6) a „Na čtyřech kopách“ (Dvořák 1936, 149).

Asi kilometr východně od Třebovle, nad údolím mezi bezejmenným potokem a údolní nivou říčky Výrovky leží výšinné sídliště „Na Havraníku“ z 8. až 9. století. J. L. Píč a J. Waněk zde zjistili nejméně tři objekty, z nichž alespoň dva měly být pozůstatky polozemnic s kamennou pecí v rohu. Výplň objektů obsahovala středohradištní keramiku, uhlíky, zvířecí kosti a snad i stopy dřevěné konstrukce (Píč 1897, 693, tab. 81; Profantová 2000, 648). Uvažuje se o opevnění lokality, to však není prokázáno (Profantová 2000, 648).

Počátky vrcholně středověké vsi Třebovle

První písemná zmínka o Třebovli pochází z roku 1297, kdy je tu zmíněn majetek kouřimského měšťana Adlotha (Profous – Svoboda 1957, 367). Pozornost v obci budí kostel tyčící se na vyvýšené poloze nad jejím jádrem. Objekt je obdélného půdorysu s pravoúhlým kněžištěm a nejnověji je datován do druhé poloviny 13. století, pravděpodobně do sklonku jeho třetí čtvrtiny (Kovář a kol. 2010, 118). Jádro obce je nepravidelného půdorysu, což rovněž vypovídá o jejím časnějším vzniku ve 13. století.

4. ZÁCHRANNÉ ARCHEOLOGICKÉ VÝZKUMY V LETECH 2013 A 2014

4.1. Záchranný archeologický výzkum u Sázavského dvora v roce 2013

V listopadu 2013 bylo v rýze pod Sázavským dvorem východně od jádra obce zjištěno pět zahluobených objektů. Rýha pro kanalizaci v těchto místech dosahovala 130 cm šířky a 140 cm hloubky. Objekty 1–3/2013 byly detekovány na jižním svahu a všechny pouze v severním profilu. Následně bylo přistoupeno k jejich dokumentaci. Výzkum sestával z odstranění přebytečné zeminy, začištění profilu objektů, kresebné a fotografické dokumentace a následného vzorkování za účelem získání co nejkvalitnějšího souboru nálezů. Za dvorem se rýha stáčela a pokračovala východně od jeho ohradní zdi. V těchto místech byly zjištěny další dva objekty (4 a 5/2013). I ty byly začištěny, kresebně a fotograficky zdokumentovány a vzorkovány. Oba byly zřetelné jak na východním, tak západním profilu rýhy.

Objekty 1–3/2013 byly vyplněny hnědou prachovito-hlinitou zemínou se zlomky keramiky, nahodilými uhlíky i kameny. Část pravé stěny objektu 3/2013 byla přepálená a ve spodní části ležela prachovito-hlinitá vrstva s větším množstvím mazanice, uhlíků a keramiky. Objekt 4/2013 tvořily kameny spojované maltou. Objekt 5/2013 byl vyplněn hnědočernou hlínou s občasnými zlomky mazanice, kamenů i keramiky a světlehnědou spraš. Podloží všech pěti objektů tvořila spraš. Objekty 1–5/2013 jsou situované na okraji již zmíněné pramenné pánve, ze které vytéká drobný potok ústící asi po 1,5 km toku do Výrovky.

Početně a hmotnostně největší množství zlomků keramiky bylo získáno z objektů 3 a 5/2013, objekty 1 a 2/2013 jí obsahovaly méně. Kromě keramických zlomků pocházejí z objektů také další nálezy, především zvířecí kosti (v objektech 1, 2, 3 a 5/2013) a mazanice (v objektech 3 a 5/2013). Ze dvou objektů (3 a 5/2013) byly získány kameny místního původu (ruly či ortoruly) a z objektu 3/2013 úlomky původně většího kamene (metamorfit cizího původu) s jednou opracovanou stranou. V případě opracovaného kamene se mohlo jednat o fragmenty žernovu.

4.1.1. Popis objektů

Obj. 1/2013 (obr. 3)

Sídlištní objekt. Max. hloubka: 50 cm; délka (při ose AB): 115 cm. Výplň: spraš promíšená se zásypem objektu (3); hnědá, prachovito-hlinitá výplň, zlomky keramiky, nahodilé uhlíky a kameny (4). Podloží: spraš (1). Nálezy: keramika 76 g; kosti 1 g. **Datování:** 12. až počátek 13. století.

Obj. 2/2013 (obr. 3)

Sídlištní objekt. Max. hloubka: 50 cm; délka (při ose CD): 210 cm. Výplň: hnědá, prachovito-hlinitá výplň, zlomky keramiky, nahodilé uhlíky a kameny (4). Podloží: spraš (1). Nálezy: keramika 174 g; kosti 11 g. **Datování:** 12. až počátek 13. století.

Obj. 3/2013 (obr. 3)

Sídlištní objekt. Max. hloubka: 46 cm; délka (při ose EF): 130 cm. Výplň: spraš promíšená se zásypem objektu (3); hnědá, prachovito-hlinitá výplň, zlomky keramiky, nahodilé uhlíky a kameny (4); přepálené podloží (5); prachovito-hlinitá vrstva, větší množství mazanice, uhlíků a keramiky. Podloží: spraš (1). Nálezy: keramika 1058 g;

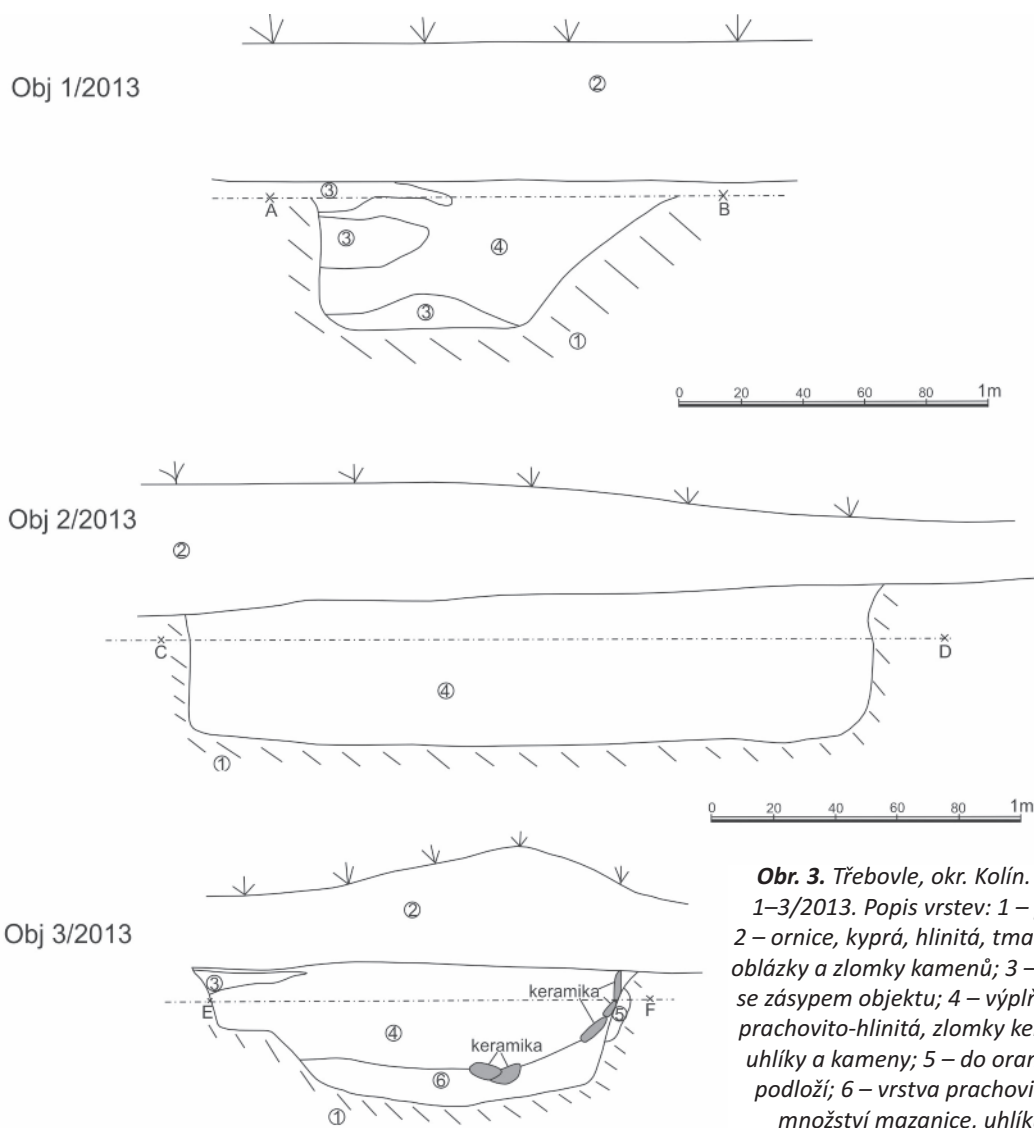
kosti 34 g; mazanice 108 g; kameny (ruly a ortoruly) 2011 g; opracovaný kámen (metamorfit) 144 g. **Datování:** 12. až počátek 13. století.

Obj. 4/2013 (obr. 4)

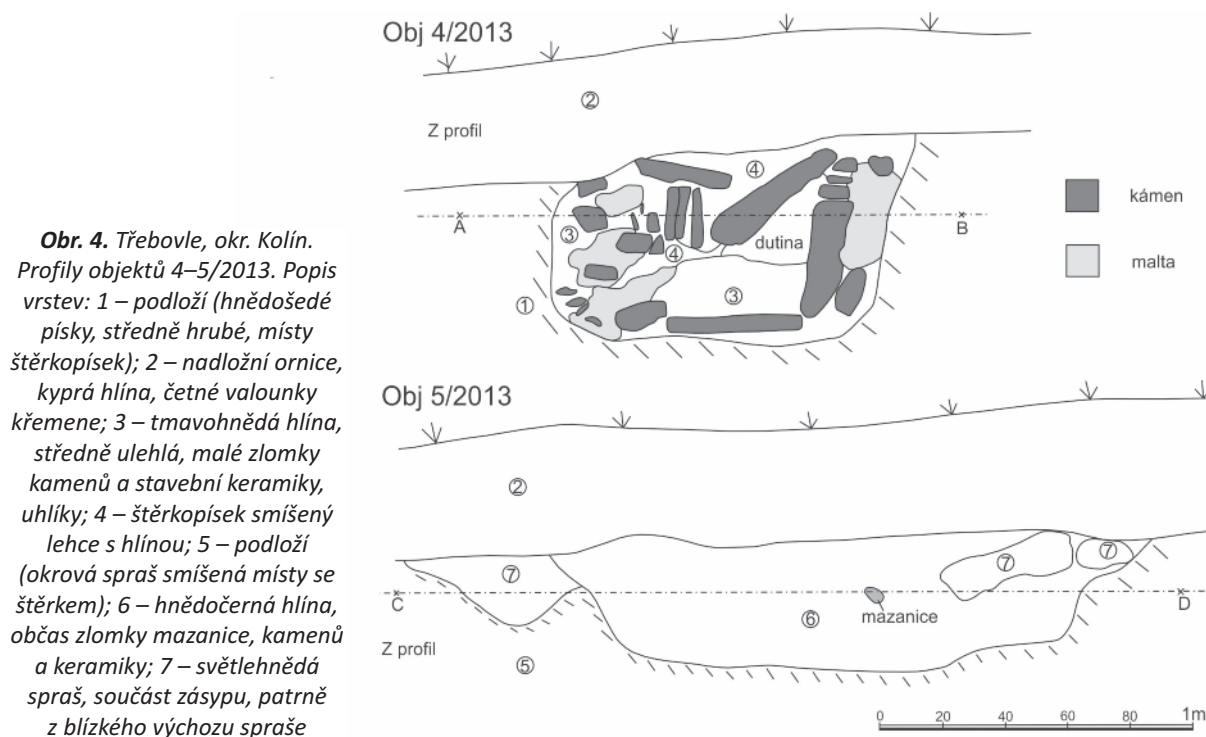
Zděný kanál. Max. hloubka: 68 cm; délka (při ose AB): 106 cm. Výplň: kamenné zdivo spojované maltou; tmavohnědá hlína, středně ulehlá, malé zlomky kamenů a stavební keramiky, uhlíky (3); štěrkopísek smíšený lehce s hlínou (4). Podloží: okrová spraš smíšená místy se štěrkem (1). Bez nálezů. **Datování:** vrcholný středověk či novověk.

Obj. 5/2013 (obr. 4)

Sídlištní objekt. Max. hloubka: 44 cm; délka (při ose CD): 198 cm. Výplň: hnědočerná hlína, občas zlomky mazanice, kamenů a keramiky (6); světlehnědá spraš – součást zásypu, patrně z blízkého výchozu spraše (7). Podloží: okrová spraš smíšená místy se štěrkem (5). Nálezy: keramika 809 g; kosti 51 g; mazanice 195 g; kameny (ruly a ortoruly) 50 g. **Datování:** 12. až počátek 13. století.

Obr. 3. Třebovle, okr. Kolín. Profily objektů 1–3/2013. Popis vrstev: 1 – podloží (spraš); 2 – ornice, kyprá, hlinitá, tmavohnědá, na bázi oblázky a zlomky kamenů; 3 – spraš promíšená se zásypem objektu; 4 – výplň objektu, hnědá, prachovito-hlinitá, zlomky keramiky, nahodilé uhlíky a kameny; 5 – do oranžova propálené podloží; 6 – vrstva prachovito-hlinitá, větší množství mazanice, uhlíků a keramiky

Obr. 4. Třebovle, okr. Kolín. Profily objektů 4–5/2013. Popis vrstev: 1 – podloží (hnědošedé písky, středně hrubé, místy štěrkopísek); 2 – nadložní ornice, kyprá hlína, četné valounky křemene; 3 – tmavohnědá hlína, středně ulehlá, malé zlomky kamenů a stavební keramiky, uhlíky; 4 – štěrkopísek smíšený lehce s hlínou; 5 – podloží (okrová spráš smíšená místy se štěrkem); 6 – hnědočerná hlína, občas zlomky mazanice, kamenů a keramiky; 7 – světlehnědá spráš, součást záspy, patrně z blízkého výchozu spráše

4.1.2. Datování a interpretace objektů

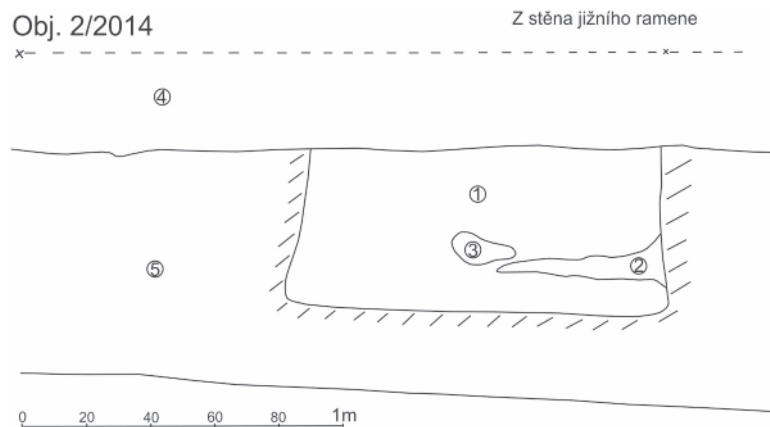
Objekty 1–3 a 5/2013 byly interpretovány jako zahloubené sídlištní jámy. Podle keramických nálezů je patrné, že všechny čtyři náleží do pozdní fáze raného středověku, do 12. až počátku 13. století (obr. 6:7–31; 7:32–34). Morfologie keramiky se shoduje s keramikou tohoto období z nedalekého hradiště na svatojiřské ostrožně v Kouřimi (Šolle 1972; Tomanová 2012) a z jeho nejbližšího zázemí (Dvořáček 2013). Na povrchu střepů byl zaznamenán slídnatý povrch, který je typický pro keramiku tohoto regionu. Charakteristický pro dané období je výskyt vzhůru vytažených okrajů, jejichž počáteční doba výskytu je na základě odkryvů situací s mincemi z Libice a z Budče datována od první třetiny 12. století (Bartošková 1999, 732, obr. 4–5; Princová – Mařík 2006, 665, obr. 8), dále výzdobný motiv šroubovice (v chronologii kouřimské keramiky je motiv šroubovice charakteristický pro pozdně hradištní horizont 12. a počátku 13. století – Šolle 1972) a keramika s příměsí grafitu. Grafit byl v tomto období často přimícháván do keramické hmoty pro výrobu zásobnic (Šolle 1972, 176). V popisovaném souboru je grafitová keramika zastoupena jedním drobným zlomkem. U jednoho dna nádoby z objektu 5/2013 je reliéfní značka tvaru loukoťového kola s nepravidelně rozvětvenými rameny (obr. 7:33b). Značky na dnech nádob se v Čechách vyskytovaly od konce 9. století, ve 13. století se začal tento jev výrazně snižovat (Varadzin 2005, 176). Na keramice jsou pozorovatelné i pracovní stopy po výrobě na pomalu točivém hrncířském kruhu v podobě nepravidelností na vnitřních stranách nádob.

V objektech 2, 3 a 5/2013 byla v menší míře zastoupena i pravěká keramika (5 zlomků), z níž se podařilo určit pouze jediný zlomek okraje z mladší nebo pozdní doby bronzové (objekt 3/2013; obr. 6:3), což by mohlo souviset se starším nálezem zlomku hrdla knovízské amfory od Sázavského dvora (Bouzek 1967–69, 36).

Objekt č. 4/2013 představuje kanál tvořený kamennými plotnami, bez datovatelných nálezů. Spáry mezi kameny byly spojeny maltou. Patrně jde o pozdně středověký nebo spíše novověký odvodňovací kanál vedoucí od dvora jihovýchodním směrem do údolí.

4.2. Záchraný archeologický výzkum v roce 2014

Další archeologické nálezy byly zjištěny na jaře 2014. Nejprve to byly vrstvy s raně novověkým materiálem v rýze při hlavní silnici před čp. 47, kde se v hloubce 75–85 cm v černé uhlíkaté vrstvě objevovaly shořelé kousky dřeva společně se zlomky keramiky a dalšího odpadu (např. fragment kachle). Pravěké osídlení naznačovaly ojedinělé zlomky keramiky v rýze v boční ulici mezi čp. 75 a 18, kdy se v mocném nadloží umocněném erozí uložil materiál z návrší na obou stranách silnice.

Obr. 5. Třebovle, okr. Kolín. Profil objektu 2/2014. Popis vrstev: 1 – tmavohnědá prachovitá hlína; 2 – vrstvička mazanice a spečené hlíny s bublinkami; 3 – větší zlomky spečené hlíny s bublinkami; 4 – navážky, recent; 5 – podloží (spraš)

Na verandě domu čp. 63 byly v přípojce kanalizačního řadu dlouhé 20 m zjištěny dva pravěké objekty (obj. 1 a 2/2014), které byly pouze v rychlosti kresebně a fotograficky dokumentovány a vzorkovány. Větší z nich, obj. 1, byl bohužel protnut křížením rýh přípojky tak nešťastně, že nebylo možné zachytit celý jeho profil. Podle keramických nálezů (obr. 6:1–2,4–6) však šlo o větší sídlištní objekt – patrně hliník, ze starší doby železné (bylanská kultura?). Objekt 1/2014 byl vyplněn barevně homogenní prachovitou hlínou a objekt 2/2014 tmavohnědou prachovitou hlínou s občasnými zlomky mazanice. Podloží obou objektů tvořila spráš.

4.2.1. Popis objektů

Obj. 1/2014

Sídlištní objekt. Výplň: barevně homogenní prachovitá hlína. Podloží: spráš. Nálezy: keramika 363 g; kosti 47 g; struska 49 g; kameny (ruly a ortoruly) 112 g. **Datování:** doba halštatská.

Obj. 2/2014 (obr. 5)

Sídlištní objekt. Hloubka 52 cm; délka 115 cm. Výplň: tmavohnědá prachovitá hlína (1); vrstvička mazanice a spečené hlíny s bublinkami (2); větší zlomky spečené hlíny s bublinkami (3). Podloží: spráš (5). Nadloží: navážky, recent (4). Nálezy: struska 151 g; mazanice 46 g; kameny (ruly a ortoruly) 108 g. **Datování:** doba halštatská (?).

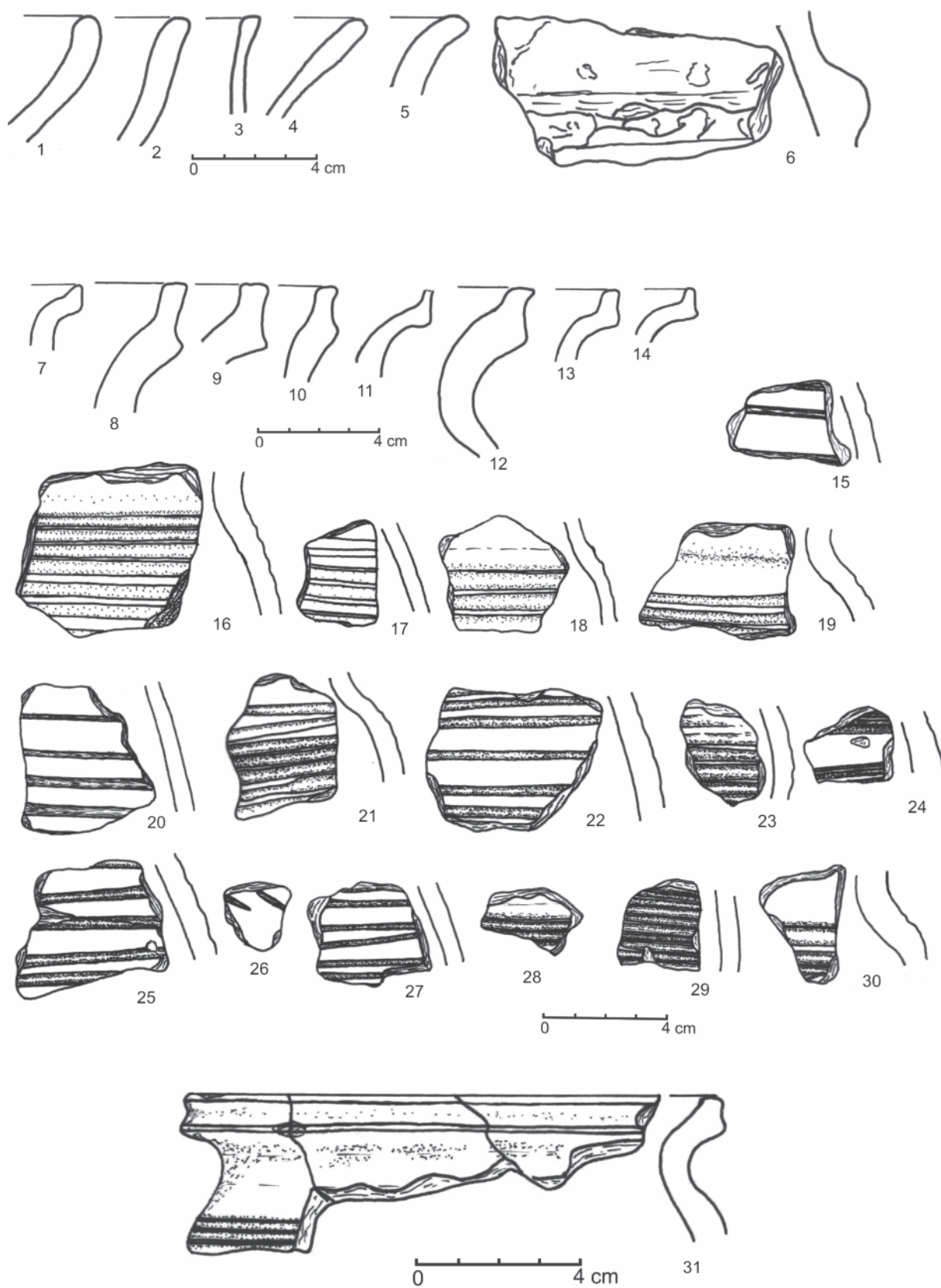
5. ZÁVĚR

Zpracování nálezů ze záchranných výzkumů z let 2013 a 2014 v Třebovli přineslo následující výsledky.³ Zahloubené objekty u domu čp. 63 jsou sídlištního charakteru a podle získané keramiky je lze datovat do doby halštatské, snad bylanské kultury. Souvislost s tímto sídlištěm by mohlo mít birituální pohřebiště zaznamenané v době meziválečné F. Dvořákem (Koutecký 2014, 222–226). Malé množství pravěké keramiky obsahovaly i raně středověké objekty 2, 3 a 5/2013 u Sázvského dvora. Jeden zlomek okraje byl alespoň přibližně datován do mladší či pozdní doby bronzové, což není nic překvapujícího, protože od Sázvského dvora je znám starší nález hrdla knovízské amfory (Bouzek 1967–69, 36).

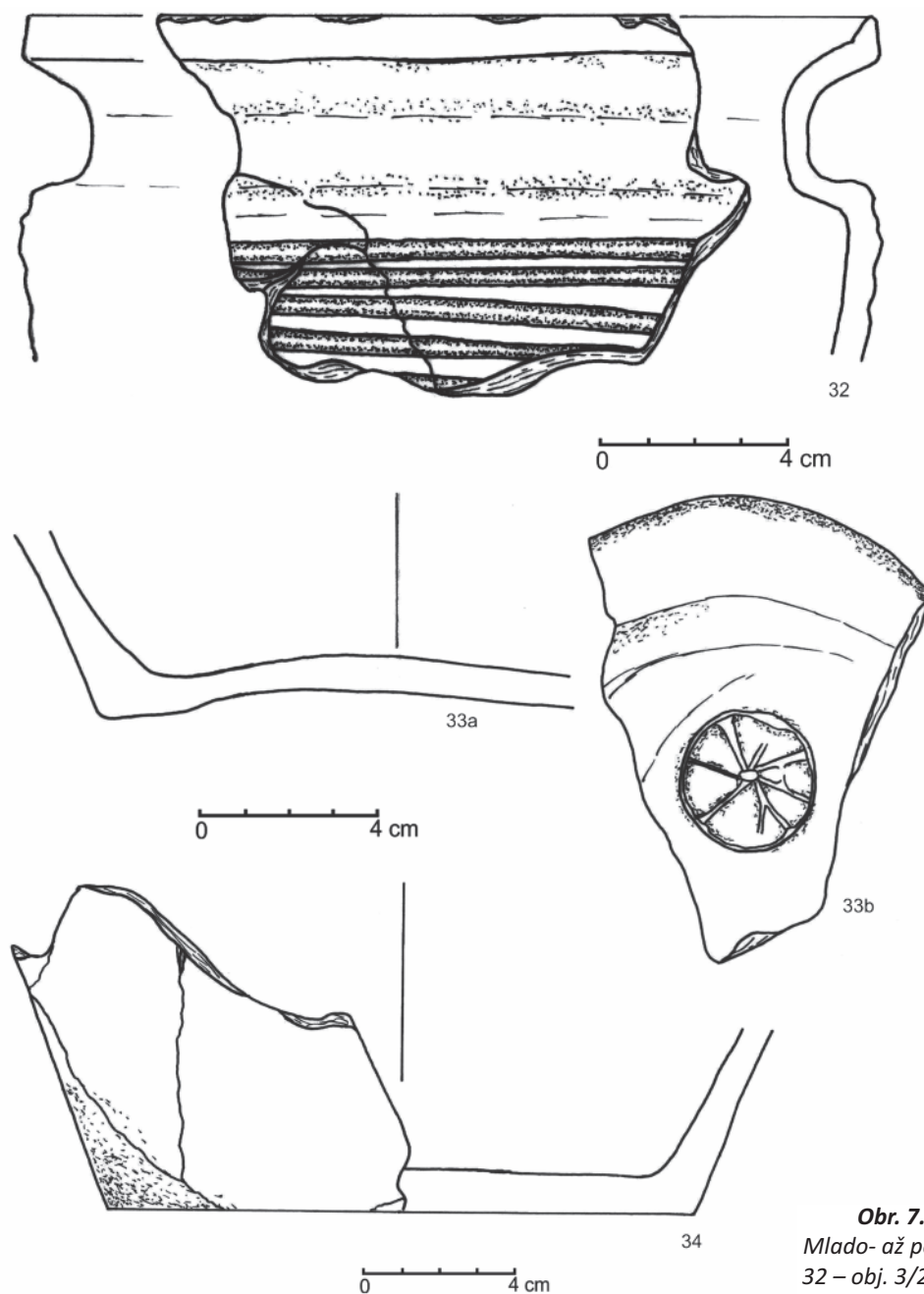
Objekty 1–3 a 5/2013 jsou sídlištního charakteru, o čemž vypovídají i zlomky mazanice (z obj. 3 a 5), a představují pozůstatky osady, jejíž existenci můžeme přibližně klást do 12. až počátku 13. století. Z raného středověku jsou z katastru obce známa kostrová pohřebiště (na poli směrem k Lipanům – Píč 1909, 348; za Sázvskou zahradou a „Na čtyřech kopách“ – Dvořák 1936, 149) i sídliště (na poli v poloze „Šestera“ – Vávra 1987; u cesty k „Mršníku“ a na poli „U ořechu“ – Dvořák 1936, 149). Osídlení doplňuje ještě výšinné sídliště „Na Havraníku“ z 8.–9. století (Profantová 2000, 648). Z uvedených stop raně středověkého osídlení se v těsné blízkosti objektů 1–5/2013 nalézají kostrové pohřebiště za Sázvskou zahradou.

Výčet lokalit dovoluje uvažovat o kontinuitě raně středověkého osídlení katastru Třebovle, která může souviset s blízkostí dvou raně středověkých hradíšť – Staré Kouřimi z 9. až z první poloviny 10. století (Šolle 1966) a Kouřimi-sv. Jiří z 11. až z první poloviny 13. století (Šolle 1969). Osídlení v katastru

³ Za přínosné konzultace při určování nálezů děkuji RNDr. Josefu V. Datlovi, Ph.D., RNDr. Radkovi Mikulášovi, DrSc., PhDr. Ing. Luborovi Smejtkovi, Ph.D., Mgr. Janu Maříkovi, Ph.D., a PhDr. Zuzaně Bláhové, Ph.D.

Obr. 6. Třebovle, okr. Kolín. Keramika starší doby železné (1–2, 4–6), mladší až pozdní doby bronzové (3) a mlado- až pozdně hradištní (7–31); 1–2, 4–6 – obj. 1/2014; 3, 8–12, 21–23, 25–28, 31 – obj. 3/2013; 7, 15, 24, 30 – obj. 2/2013; 13–14, 16–20 – obj. 5/2013; 29 – obj. 1/2013

Obr. 7. Třebovle, okr. Kolín.
Mlado- až pozdně hradištní keramika;
32 – obj. 3/2013; 33–34 – obj. 5/2013

Třebovle mohlo být spjato s nezbytným hospodářským zázemím těchto dvou opevněných lokalit, vzdálených zhruba 3 km jižně od obce. Zázemí bylo zatím sledováno pouze v okruhu o poloměru 2 km od Kouřimi (Dvořáček 2013), jistě by však bylo záhodno jej rozšířit do poloměru 5 až 10 km. Osada z 12. až počátku 13. století předcházela vzniku vrcholně středověké vsi Třebovle, v níž stojí raně gotický kostel sv. Bartoloměje známý z druhé poloviny 13. století. První zmínka o obci pochází z konce téhož věku (Profous – Svoboda 1957, 367).

Archeologicky zachycené objekty z mlado- až pozdně hradištního sídliště se nacházejí v mírně vyvýšené poloze nad pramennou pánví. Je zde tedy zřejmá vazba k vodnímu zdroji a zároveň je pozorovatelná snaha částečně se chránit před vodními živly. Tyto dva jevy jsou charakteristické pro osady z doby před vrcholně středověkou proměnou (Klápště 2005, 188–189). Ve 13. století objekty zanikly (nebo již nestály) a život se přesunul k blízkému návrší s kostelem, kde je jádro dnešní obce.

Nově zjištěné situace přispěly ke zpřesnění vývoje osídlení v Třebovli. Zjištění osady z 12. až počátku 13. století je navíc významným příspěvkem ke studiu problematiky hospodářského zázemí raně středověké Kouřimi.

PRAMENY A LITERATURA

- Bouzek, J. 1967–69: Východní hranice knovízské kultury, *Acta Musei Reginaehradecensis*, S. B. 12, 17–70.
- Bartošková, A. 1999: Zánikový horizont budečské akropole (ke chronologii raně středověké keramiky), *Archeologické rozhledy* 51, 726–739.
- Beneš, Z. 2014: Třebovle, okr. Kolín. In: Lutovský, M. a kol., Terénní výzkumy Ústavu archeologické památkové péče středních Čech v roce 2013, *Archeologie ve středních Čechách* 18, 955.
- Beneš, Z. 2015: Třebovle, okr. Kolín. In: Lutovský, M. a kol., Terénní výzkumy Ústavu archeologické památkové péče středních Čech v roce 2014, *Archeologie ve středních Čechách* 19, 866–867.
- Demek, J. a kol. 1987: Zeměpisný lexikon ČSR. Hory a nížiny. Praha.
- Droberjar, E. 2002: Encyklopedie římské a germánské archeologie v Čechách a na Moravě. Praha.
- Dvořáček, D. 2013: Zázemí Kouřimi v době přemyslovské. Bakalářská práce, Filozofická fakulta UK Praha.
- Dvořák, F. 1936: Pravěk Kolínska. Soupis archeologických památek Kolínska a Kouřimska. Kolín.
- Klápště, J. 2005: Proměna českých zemí ve středověku. Praha.
- Kodym, O. a kol. 1989: Geologická mapa ČR. List 13-31 Říčany. Praha.
- Koutecký, D. 2014: Východostřebocká skupina kultury bylanské II, *Archeologie ve středních Čechách* 18, 177–250.
- Kovář, M. a kol. 2010: Kostel sv. Bartoloměje v Třebovle ve středověku, *Průzkumy památek* 17/1, 107–120.
- Mikyška, R. a kol. 1972: Geobotanická mapa ČSSR. Praha.
- Motyková, K. 1963: Die Anfänge der römischen Kaiserzeit in Böhmen, *Fontes archaeologici Pragenses* 6. Pragae.
- Píč, J. L. 1897: Sídliště z pozdní doby slovanské u Třebovle, *Památky archeologické* 17, 693–694.
- Píč, J. L. 1909: Starožitnosti země České. Díl III. Čechy za doby knížecí. Sv. 1. Část archeologická. Praha.
- Princová, J. – Mařík, J. 2006: Libice nad Cidlinou – stav a perspektivy výzkumu, *Archeologické rozhledy* 58, 643–664.
- Profantová, N. 2000: Slovanské výšinné sídliště z Třebovle, okr. Kolín. K problematice napodobování cizích předloh v keramice, *Archeologické rozhledy* 52, 665–678.
- Profous, A. – Svoboda, J. 1957: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny. Díl IV. Praha.
- Sedláček, Z. 1986: Třebovle – Za knížecím dvorem. Zpráva čj. 4091/1986. Archiv ARÚ AV ČR, Praha.
- Sklenář, K. 2011: Pravěké a raně středověké nálezy v Čechách do roku 1870. Pramenná základna romantického období české archeologie. *Fontes archaeologici Pragenses* 36. Pragae.
- Svoboda, B. 1965: Čechy v době stěhování národů. Praha.
- Šolle, M. 1966: Stará Kouřim a projevy velkomoravské hmotné kultury v Čechách. Praha.
- Šolle, M. 1969: Kouřim v mladší a pozdní době hradištní, *Památky archeologické* 60, 1–124.
- Šolle, M. 1972: Zur Entwicklung der frühmittelalterlichen slawischen Keramik im Bereiche Ostböhmens, *Vznik a počátky Slovanů* 7, 141–177.
- Tolasz, R. a kol. 2007: Atlas podnebí Česka. Praha–Olomouc.
- Tomanová, P. 2012: Kouřim-Sv. Jiří. Přemyslovské správní centrum a problematika výzkumů raně středověkých centrálních lokalit (strategie a metody). Diplomová práce, Filozofická fakulta UK Praha.
- Tomášek, M. 2003: Půdy České republiky. Praha.
- Tvrđík, R. 2000: Zpráva o archeologické akci čj. 1267/2000. Archiv ARÚ AV ČR, Praha.
- Varadzin, L. 2005: Značky na dnech keramických nádob ve středověku, *Studia mediaevalia Pragensia* 5, 165–199.
- Vávra, M. 1987: Třebovle, okr. Kolín, Výzkumy v Čechách 1984–85, 214.

NEW ARCHAEOLOGICAL FINDINGS FROM TŘEBOVLE, KOLÍN DISTRICT

During archaeological supervision in the course of the construction of a sewage system at Třebovle (in 2013 and 2014) seven sunken features were identified. Features 1–2/2014, probably of settlement nature, can be dated to the Early Iron Age (Fig. 2:2), based on the recovered pottery. Five more sunken features (1–5/2013) were detected in a linear ditch excavated on the edge of the spring basin (Fig. 2:1). Feature 4/2013 was a high medieval or modern drain. Settlement features (1–3 and 5/2013) were part of a settlement, approximately dated to the 12th to the beginning of the 13th centuries. It preceded the foundation of the high medieval village of Třebovle with early Gothic St. Bartholomew's church from the second half of the 13th century. The newly identified settlement at Třebovle belonged to the commercial hinterland of the hillfort of Kouřim-Sv. Jiří from the 11th–13th centuries, which is just 3 km away from Třebovle.

Fig. 1. Location of the site on a map of Bohemia

Fig. 2. Třebovle, Kolín District. Plan of the sewage system project with the newly discovered archaeological situations and locations of earlier finds marked out

Fig. 3. Profiles of features 1–3/2013

Fig. 4. Profiles of features 4–5/2013

Fig. 5. Profile of feature 2/2014

Fig. 6. Pottery dating from the Early Iron Age (1–2, 4–6), Late to Final Bronze Age (3), and Early Middle Ages (7–31)

Fig. 7. Early medieval pottery

English by Jan Machula